

1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ – DERS 13

METİN ÇORABATIR

Bu derste, sözleşmenin uygulamayla ilgili altıncı bölümünün altında yer alan üç maddeyi ele alacağız. Bu maddeler, Taraf Ülkelerin sözleşmeyi gerektiği gibi uygulamalarını sağlamak amacıyla sözleşmeye konmuş. 1951 sözleşmesinin en fazla eleştirilen zayıf yanlarından birisi, taraf ülkelerin imza attıkları bu metne uymalarını sağlayacak güçte yeterli bir yaptırımın olmaması.

Örneğin günümüzde Ege adalarında yaşanan geri püskürtmeler sözleşmenin geri göndermeme ilkesinin ihlali anlamına geliyor. Ancak sıkça karşılaştığımız soru şu: Bu ihlalleri durduracak bir mekanizma yok mu?

Maalesef cevap olumsuz... Altıncı bölümdeki kontrol mekanizmaları, yaptırımdan uzak... Şimdi bu bölüm altındaki maddeleri inceleyelim:

Bölüm VI: Uygulama ve Yerine Geçme Hükümleri

Madde 35: Ulusal Yetkililerin Birleşmiş Milletlerle İş Birliği

1. Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği veya onun görevini devralacak diğer herhangi bir Birleşmiş Milletler kuruluşu ile görevini yerine getirirlerken, iş birliği yapmayı ve özellikle onların işbu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasına nezaret etme görevini kolaylaştırmayı taahhüt ederler.
2. Taraf Devletler, Yüksek Komiserliği'nin veya onun görevini devralacak herhangi bir Birleşmiş Milletler kuruluşunun, Birleşmiş Milletler'in yetkili organlarına rapor vermesini için, aşağıdaki konular hakkında isteyeceği bilgileri ve istatistikleri uygun bir şekilde vermeyi taahhüt ederler:
 - a. Mültecilerin içinde buldukları durum,

b. Bu Sözleşme'nin uygulanması ve

c. Mülteciler konusunda mevcut veya yürürlüğe girecek yasalar, yönetmelikler ve kararnameler.

Başlangıç bölümü son paragraf (6. paragraf): BMMYK'nin mültecilerin korunmasıyla ilgili uluslararası sözleşmeleri denetlemekle görevlendirildiğini kaydederek ve bu sorunla baş edilmesi için alınacak önlemlerin koordinasyonun devletlerin yüksek komiser ile etkin iş birliği yapmalarını gerekli kıldığını kabul ederek, aşağıdaki noktalarda anlaşılır:

Mültecilerin haklarını, kendi çabalarıyla elde edemedikleri pratik bir gerçektir. Sığındıkları devletin ve uluslararası kurumların yardımı olmadan hak elde etmeleri düşünülemez.

İki dünya savaşı arasındaki dönemdeki Milletler Cemiyeti'nin atadığı yüksek komiserler, taraf ülkelerde konsolosluk yetkileriyle donatılmış temsilcilikler açtılar. Bu temsilcilikler sadece, mülteciler için istenen dokümanları sağlamakla kalmıyorlardı. Aynı zamanda, mültecilerin taraf devletten taleplerinin takibini yapmaktaydılar.

1951 sözleşmesiyle aynı sürede hazırlanan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tüzüğü, BMMYK'ye mülteciler için konsolosluk hizmetleri sunma görevini yükledi. Tüzük, BMMYK'ye mülteci haklarının uygulanmasının şampiyonluğunu yapma görevi vermiyor. Örgüt, mültecilerin ülkeye girişini sağlamaya yönelik çaba sarf etmekle görevlendirildi. Ayrıca mültecilerin durumunu düzeltmek için gerekli önlemleri almaları konusunda hükümetlerle özel anlaşmalar yapabilme yetkisine dayanarak, bazı ülkelerle özel konsolosluk türü faaliyetler yapma anlaşması imzalayabilir. Örgüt en fazla, mülteci sözleşmesinin uygulanmasını denetleme yetkisiyle yetkilendirildi. Ama daha önceki örgütlerin tersine BMMYK, mülteci haklarının uygulanması konusunda

görevlendirilmedi. Sözleşmeyi yapanlar, bunun yerine mültecilere yardım ve haklarının tanınması sorumluluğunun taraf devletlere düştüğünü düşündüler.

BMMYK'ye sözleşmenin uygulanmasını denetleme görevi verilmemesinin tarihi nedenleri var. Kendinden önce sadece soykırım sözleşmesi var ve onda da bir denetim mekanizması bulunmuyor.

Başka BM kurumlarının yaptığına aksine BMMYK de mültecilere, hak ihlalleri iddialarını şikâyet edebilecekleri standart bir raporlama mekanizması kurma gayreti içinde olmadı.

Uygulamanın denetlenmesi görevi, uluslararası topluma, diğer taraf devletler topluluğuna veriliyor. Herhangi bir Taraf Devlet, bir başka taraf devletin sözleşmeye uymadığı iddiasını diğer taraf devletlere şikâyet olarak bildirme hakkına sahiptir. Ve uymayan ülkeden, Uluslararası Adalet Divan'ına yanıt vermesini talep edebilir. Pratikte geçmişte bazı resmi protestolar yapılmıştır. Ancak genelde, çok ciddi ihlal durumlarında bile ilişkilerin bozulması endişesiyle çok fazla protestolar yapılmamaktadır. Bir dahaki derste ele alacağımız 38. maddede görüldüğü biçimde Uluslararası Adalet Divan'ına da bugüne kadar hiçbir şikâyet yapılmadı.

Madde 36: Ulusal Mevzuatla İlgili Bilgilendirme

“Taraf Devletler, işbu Sözleşme'nin uygulanabilmesi amacıyla çıkarabilecekleri yasaları ve yönetmelikleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildireceklerdir.”

Sözleşmeyi onaylan her ülke bunu yürürlüğe koymak yükümlülüğündedir. Genelde sözleşmenin uygulamasıyla ilgili önlemler, yürürlüğe girmesinden sonra alınır. Bir önceki 35. maddede taraf devletlerden, yüksek komisere sözleşmenin uygulanması konusunda, mültecilerle ilgili yürürlükteki ya da daha sonra

çıkartacakları kanunlar, yönetmelikler, kararnameler hakkında bilgi talep ediyor. 36. madde altında da taraf devletlere, BM Genel Sekreterine sözleşmenin uygulanması konusunda düzenleyecekleri kanun ve yönetmelikleri haber verme yükümlülüğü getiriyor. Bu madde taraf devletlerin sözleşmeyi etkili bir biçimde uygulamalarını kontrol etmeyi amaçlıyor.

Madde 37: Önceli Sözleşmelerle İlişki

“Bu Sözleşme’nin 28. maddesinin 2. fıkrası hükümlerine dokunmamak koşuluyla, işbu Sözleşme, taraflar arasında, 5 Temmuz 1922, 31 Mayıs 1924, 12 Mayıs 1926, 30 Haziran 1938 ve 30 Temmuz 1935 tarihli Düzenlemeler ile, 28 Ekim 1933, 10 Şubat 1938 tarihli Sözleşmeler’in, 14 Eylül 1939 tarihli Protokol’ün ve 15 Ekim 1946 tarihli Anlaşma’nın yerine geçer.”

Madde başlangıcındaki “Bu sözleşmenin 28. maddesinin 2. fıkrası hükümlerine dokunmamak koşuluyla...” ifadesi 1951 mülteci sözleşmesiyle birlikte daha önceki anlaşmaların yürürlükten kalmasına karşılık bu anlaşmalara göre hazırlanan seyahat belgelerinin geçerliliğinin korunacağına hükmediyor.

1951 sözleşmesine taraf olan tüm ülkeler, İkinci Dünya Savaşı’ndan önce taraf oldukları anlaşmaları yok sayacaklar. Almanya’dan gelen mültecilerin statüsüne dair 4 Temmuz 1936 tarihli geçici düzenleme, 10 Şubat 1938 sözleşmesiyle yürürlükten kalktığı için bu maddede zikredilmiyor.

Maddede atıf yapılan düzenlemeler, zaten hukuken bağlayıcı değildiler. 37. madde, daha önceki anlaşmaları, o anlaşmaların öngördüğü sona erme koşullarına bakmaksızın ortadan kaldırıyor. Sona erdirme sürelerini dikkate almıyor.